

Aldersbestämning av gamla ekar i Linköpings kommun

Rapport av Joakim Johansson med utdrag ur kommunens rapport

Vår stora och imponerande ek i hembygdsparken har fått många ögonbryn att höja sig i beundran över trädets storlek.

Efter att hembygdsföreningen övertagit Smedjan 1991 togs kontakt med Skogsstyrelsen för att få hjälp med uppstöttnings av denna stora ek.

En murken del av eken som hade fallit ner på marken restes upp på plats och ett järnband sattes runt ekens midja.

Det har antagits att eken skulle kunna vara mellan 600-800 år, det sägs ju att en ek först växer i 300 år, sedan lever i 300 år och slutligen dör i 300 år.

Ett ständigt vattenflöde, som ökar på vårarna, och som rinner från det närliggande berget har hållt eken vid liv.

Men nu får vi ändra oss lite beträffande ekens ålder!

I höstas kontaktade kommunekologen Anders Jörneskog mig för att få tillstånd att ta prov på vår ek.

Linköpings kommun gav sedan uppdraget till företaget Skogssällskapet att under hösten 2009 göra en åldersbestämning av välkända gammelekar i Linköpings kommun genom dendrokronologisk metodik.

De undersökta träden är 12 ekar och en gammal tall på kommunens

mark, "Landerydseken" i Landeryds hembygdspark, två ekar i Sturefors naturreservat, två ekar vid Mårstorp, en ek vid Brokinds naturreservat och en i Malmslätt.

Åldersbestämningen begränsades av ihållighet. Ju större hål, desto sämre åldersskattning. Flera olika beräkningar och uppskattningar har vägts mot varandra för att få en så sanningsenlig ålder som möjligt.

Östra Sverige och Östergötland är den del av Sverige som har flest gammlekar. I Östergötland, finns det flest gammelekar i Linköpings kommun. Enligt Länsstyrelsens rapport från 2008 finns det 33549 ihåliga eller grova ekar i länet.

6474 av dessa växer i Linköpings kommun.

Den historiskt kunnige vet att Gustav Vasa, Sveriges konung 1523-1560, insåg ekens stora betydelse för rikets utveckling och säkerhet.

Eken behövdes för att bygga upp nationens flotta av krigsfartyg. I detta sammanhang lade han "regale" på skatteböndernas och kyrkans ekar, vilket i ett slag innebar att dessa ekar tillhörde kronan och så förhöll det sig ända fram till 1875 för skattebönderna respektive 1934 för kyrkan.

Den här utredningen gör att vi får skriva om vår eks historia lite, den har inte upplevt så många århundraden som vi trott med sin imponerande storlek.

Att "Landerydseken" däremot är en av Östergötlands största ekar och god tvåa inom kommunen med sina 7 meter i omkrets står klart.

Den största eken i kommunen växer i Mårstorp, öster om Bjärka-Säby och är 7,27 m i omkrets. "Landerydseken" är även den av alla undersökta ekar som haft störst ihållighet.

"Landerydseken" ser ut att ha vuxit öppet hela sitt liv. År 1741 är skattad minimiålder. Året då den beräknas ha grott. Tyvärr är stammen kraftigt rötad och medger ej någon säkrare åldersskattning. Borrningen gjordes dels i en av de kraftigaste grenarna och i stammen på ca 1 meters höjd.

Borrprovet från stammen hade en äldsta årsring som nådde år 1890 innan hålrötan tog vid och visade mycket riktigt på helt öppna förhållanden och väldigt snabb tillväxt hela vägen.

Om eken vuxit lika fort i början, som i den yttre kvarvarande delen (vilket är troligt) är den ej alltför gammal, uppskattningsvis mellan 250-280 år.

Borrprovet i grenen gick tillbaka till 1879 och visade likaledes på helt öppna förhållanden. Med tanke på grenens låga ålder (den uppstödda pekades snett mot vägen), är det troligt att den är ett senare vattskott och inte ursprunglig.

Att det är rikligt med vatten i marken vid eken har sannolikt varit ett stort skäl till att den vuxit sig så stor.

Vilken är då kommuns äldsta ek?

Kommunens äldsta ek står i Domprosthagens norra del i Djurgården i naturreservat Tinnerö eklandskap.

Den hade en minimiålder på 406 år (äldsta årsring 1603) och en skattad ålder på 439 år (beräknad groning 1572).

Landets äldsta kända ek finns på Omberg och har daterats till 1400-talet. Landets största ek "Rumskullaeken" i norra Småland sägs ha upplevt sin 1000 års dag, men det är bara kvalificerade gissningar eftersom trädet är fullständigt ihålligt.

Denna spännande rapport gav oss en mer kvalificerat skattad ålder på 250-280 år. Inte lika gammal som vi trott, men eken är fortfarande lika imponerande för åskådaren!

**År 2012 fyller Landeryd 700 år!
Detta vill hembygdsföreningen
fira!**

-Vill Du vara med i förberedelserna till jubileet, och göra 2012 till ett minnesrikt år.

Kontakta Leif Johansson,
013 - 15 22 98
eller 0703 - 79 56 73
dockulla@telia.com

Föredrag om ortnamn 29 mars

Rapporterat av Joakim Johansson

Det var 42 medlemmar samlades på medlemsmötet i Landeryds församlingshem på måndagskvällen. Föredragshållare för kvällen var professorn i ortnamnsforskning, Jan-Paul Strid. Han berättade om ortnamnens sannolika ursprung med vidhöll samtidigt att för ortnamnsforskning finns inga källor, endast namnen i sig berättar sin egen historia.

Om namnet Landeryd, som i tidig skrift återfinns som "Lannarö", ansåg Jan-Paul att slutleden av ordet är kommen ur 'rör' med betydelsen "gränsrör". Det skulle alltså kunna vara så att Landeryd har varit landet, området vid en viktig gränspunkt i en äldre indelning av landskapet, en mycket gammal indelning vilken vi idag inte har någon kännedom om.

Han berättade vidare om att många namn, främst i västra delarna av Landeryd, härrör från järnåldern, däribland Bogestad, Harvestad, Edsberga.

Namnet Kvinneby är ett mycket spännande namn som Jan-Paul tänkt mycket på. Han berättade att många har tytt namnet som "byn med bara kvinnor", men det är ingen vidare sanning i det. Närmare troligt så härrör Kvinneby från det fornnordiska ordet Quindir. Som likt Tågn (Tågneby), Karl (Karleby) och Jarl har varit titlar eller befattningar på personer med mycket kunskap eller makt. Och platsen

hade på något sätt att göra med denna befattning, om det var bostadsplats eller en bygd som gav avkastning till dessa befattningar. Quindir skulle vara namn på en person som var tvungen att ha mycket kunskap. På den tiden fanns inte några skriftformer att förlita sig på utan vissa personer var tvungna att exempelvis kunna alla lagar utantill eller religiösa texter.

Det borde ha funnits någon plats i närheten som hetat något med 'vi', (som Ullevi, Njärdevi) en kultplats. Ordföranden nämnde namnet Smörkulla som funnits på Kvinneby/Ekholmens ägor vid nuvarande Hackefors sluss. Namnet Smör kommer av smörja berättade Jan-Paul, att smörja in, göra smörjelse. Säkerligen en gammal kultplats på något sätt.

Yngre namn, det vill säga från omkring 1600-tal, är namn som Udderstorp, av namnet Udder. En utkant av en äga där exempelvis en son i familjen fick bygga sig ett eget ställe, ett torp. Då var betydelsen Torp lite finare än som det senare blev under 17-1800-talet som vanliga dagsverkstorp. Ofta föregicks -torp av naturnamn, såsom Stubbetorp. Trädgårds-torp var sannolikt en plats där en kunnig person, en trädgårdsmästare fick bygga sitt hem.

En medlem frågade om det yngre torpnamnet Nain. Ofta tog gårdens ägare namn ur bibeln eller från kända städer och gav de små torpställena, inte allt för

sällan återfinns, Rom, Lützen, Paris eller bibliska namn på dagsverkstorp.

Sekreteraren frågade om Docketorp. Jan-Paul tänkte att det kan komma från ordet Dacke eller Dack. Med betydelsen av något mörk, kanske hade personen som bodde där mörkt skägg. En medlem frågade om Möjetorp. Namnet nämns som möyathorpe 1382. Det kommer sannolikt av ordet 'Mö'. En Mö ägde kanske platsen för länge sedan.

Detta och mycket annat fick åhörarna ta del av från Jan-Paul Strid.

Östgötadagarna

**4 och 5 september
Hembygdsparken öppen**

kl 10-16

**Kaffeservering
Museerna öppna
Tipspromenad
Lotterier
Loppis**

Vandring

*söndag 12 september
kl. 09.00 - ca 12*

Samling vid platsen för Sviestad gamla ladugård, vid vägen till Motorstadion. Vi går Sviestad - Hackefors samhälle och hör om dess historia. Vi håller oss till vägarna. Kom och trivs och lär! Eller berätta om du har något speciellt minne! Medtag matsäck. Guide: Joakim Johansson

Nu blir det torpst statistik

Joakim Johansson

Jag har gjort en lista på rivna och kvarvarande torp/backstugor i Landeryd socken. Det är nämligen så att torpgrunder räknas numera som fornminne. Östergötlands Läns museet ville undersöka hur det egentligen ligger till med kännedomen om torp i Fornminnesregistret, Informations-systemet om fornminnen (FMIS), jämfört med vad hembygdsföreningarna vet.

Jag har hjälpt denna arbetsgrupp och tagit fram en lista över Landeryds torp. Jag har själv ett stort intresse för torp och har genom lusläsning av föreningens torpbok, kartor och kyrkböcker sammanställt en enligt mig ganska komplett lista över alla torp som går att finna i arkiv, skrift och i natur.

Totalt har det funnits 151 stycken torpställen (vissa kan ha kallats backstugor, men nu räknar jag in alla småstugor). Av dessa så finns endast 11 torp registrerade med RAÄ-nummer i FMIS (Fornminnen är registrerade med RAÄ = Riksantikvarieämbetets nummerserie). Endast 4 av dessa 11 har torpets riktiga namn registrerat!

Av dessa 151 är 100 torp rivna. 21 torp av dessa nämns i kyrkböckerna men det går inte att lista ut var de har legat eftersom de flesta rivits tidigt innan det gjorts kartor över området. 33 av dessa torp finns idag inga lämningar kvar av, det ligger ny bebyggelse eller

Vägnamn i Hjulsbro samhälle, med Kvinneby och Ekholmen

Joakim Johansson

I slutet av 1940-talet började den ordnade villabebyggelsen bli mer synlig i samhället kring Hjulsbro. De nya raderna av hus gav nya gator och vägar. Då samhället syntes växa snabbt skulle de olika husnamnen snart bli allt för många. Planering med namn på vägarna och nummer på husen började att ordnades på 1950-talet. De olika vägnamnen består ofta delvis av namn från bebyggelse i närheten.

Tack för bidrag!

Styrelsen för Landeryds hembygdsförening vill framföra ett stort tack till de medlemmar som givit bidrag till vårt upprop i föregående nummer.

De flesta skänkte 100:- som vi ombad, men några medlemmar gav litet extra. Det går fortfarande bra att skänka ett extra bidrag till h e m b y g d s p a r k e n s underhåll. Bidraget insändes till föreningens konto **43 85 27-4** och märkes med hembygdsparken samt ditt namn.

Här följer en uppräknings i alfabetisk ordning av dessa vägar.

Har du synpunkter på något eller något tillägg så hör gärna av dig till mig. Det finns ju många mer namn i Hackefors, Skonberga och så vidare och jag vill gärna ha hjälp med listor på gatunamn och eventuell härkomst. Och när vi ändå är inne på ämnet med namn så vill jag gärna veta namn på villor som byggdes före gatunamnens tillkomst, som exempel kan nämnas att alla villor byggda före 1960-talet på holmenområdet hade egna namn.

Alpstigen – av villan Alphyddan (riven) som var det första huset i detta område.

Aspeliden – tillkom på 1970-talet av intilliggande Lindaliden som byggdes 1970-71.

Aspnäsvägen – namn efter egnahemmet Aspnäset (rivet).

Backsippevägen – liten väg för sommarstugor i slutet av 1940-talet, namnet tillkom på 1970-talet med villabebyggelsen.

Blåsippevägen – tillkom i slutet av 1940-talet kring sommarstugebebyggelse i området.

Namnet fick den när villabebyggelsen växte fram på 1970-talet.

Ekdalsvägen – är den södra delen av den riktigt gamla landsvägen till Linköping förbi Ekholmen gård.

När Föreningen Egna Hem stöckade markerna 1901 började man kalla vägen för Ekholmsvägen.

Det namnet antogs som vägadress på 1950-talet. Sitt nuvarande namn fick vägen efter gården, Ekdalen som dock ligger vid Alpstigen. Vägen är avdelad och i vägens slut fortsätter Kvinnebyvägen i den gamla landsvägens sträckning.

Ekeborgsvägen – är uppkallad efter egnet Ekeborg som låg norr om vägens början.

Vägens första del som är ganska brant ansluter till Hjulsbrovägen. Den delen tillkom 1904 som uppfartsvägen till egnet Framnäs.

Ekebyvägen – tillkom med villabebyggelsen på 1960-talet, osäkert om någon av villorna hette Ekeby eller om det är ett påhittat namn för vägen.
Någon som vet?

Ekholmsvägen – Tillkom i början av 1970-talet.

Ektunavägen – tillkom i början av 1970-talet och fick sitt namn efter villan Ektuna som dock ligger i östra delen av Lövsrørgsvägen.

Villaområdet längs Ektunavägen ligger på ett område som förr var "Stoor ängen"

vid Ekholmen, obebyggd till 1972.

Ekringen – tillkom med bebyggelsen på 1960-talet.

Hjulsbrovägen – vägen anlades 1902 för att ansluta till alla nya egna. Vägen kallades först för Egnahemsvägen. Vid en beskrivning av ett eget hem i en Egnahemstidning från 1903 står att läsa:

"Strax nedanför gårdsplanen går nya vägen,

som säkerligen blir en af de vackraste i Linköpings närhet". Vägens sträckning ritades in från Vårdsbergsvägen till dagens Jakobsdal, ca 2,1 km varav den från söder har en spikrak sträckning på 1,2 km.

När samhället ordnades med gatunamn tillkom namnet Hjulsbrovägen.

I dag är vägen delad och den raka sträckningen heter Hjulsbrovägen och den norra delen heter Uvebergsvägen.

Hjulsbrovägens fortsättning söder om Vårdsbergsvägen tillkom när bebyggelsen på Holmenområdet byggdes i slutet av 1940-talet.

Graneliden – Den tillkom i slutet av 1930-talet och ingick från 1950-talet i Jungfrubergsvägen. På 1970-talet fick den sitt nuvarande namn efter villan Granelid.

Grangårdsvägen – förband Hjulsbrovägen med Jungfrubergsvägen då den tillkom på 1950-60-talet och hade samma namn som sistnämnda väg. På 1970-talet delades vägen av och denna del som ansluter mot Uvebergsvägen fick namn efter en villa vid vägens början, Grangården.

Gulsippevägen – tillkom med villabebyggelsen i området på 1970-talet.

Holmsvägen – heter vägen som byggdes 1903 fram till egnet Holmen, därav namnet. Egnahemmet ligger fortfarande i slutet av vägen, vars sista 50 meter nu endast är gångbana. Övriga vägar vid Holmenområdets bebyggelse slutar alla på "-holmsvägen" och föregås av Al-, Björk-